

Богуш Алла

доктор педагогічних наук, дійсний член НАПН України,
професор Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
м. Одеса, Україна

ORCID: 00002-8374-1685

e-mail: allabogush777@gmail.com

ЧИННИКИ ЕМОЦІЙНО-ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ УХОМЛИНСЬКОГО

Анотація. Стаття присвячена аналізу педагогічної спадщини відомого українського вченого Василя Олександровича Сухомлинського з проблеми емоційно-духовного розвитку дітей. Проблема емоційно-духовного розвитку дітей є однією із центральних у педагогічній спадщині вченого. Емоційний розвиток В. Сухомлинський розглядав як інтегрований феномен, складниками якого є: емоційні стани, емоційні відчуття і сприймання, емоційне ставлення, емоційне співпереживання у взаємовідносинах з іншим, емоційні ситуації, емоційні стимули, емоційна оцінка, й самооцінка, емоційна чутливість, емоційна культура. У дослідженні емоційно-духовний розвиток розуміємо як набуту якісну характеристику особистості, що передбачає засвоєння загальнолюдських цінностей (моральні, етичні, естетичні, спеціально-громадянські) усвідомлення себе, свого «Я» у взаємозв'язку зі Всесвітом, з іншими людьми, втілення і реалізація набутих цінностей у своїй поведінці, своїх духовних вчинках. Духовний розвиток дитини Василь Сухомлинський розумів як її духовне життя, як виховання душі і серця дитини, її сердечності, щиросердності, людяності, поваги і любові до людини, жити і діяти для інших, розділяти з ними радість і горе. За результатами педагогічних творів Василя Сухомлинського було сформульовано «Педагогічні заповіді молодим педагогам».

Ключові слова: емоції, почуття, «емоційний стан», духовний розвиток, духовне виховання, емоційні ситуації, емоційний розвиток особистості.

Постановка проблеми. Проблема емоційно-духовного розвитку дитини є однією із центральних у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського, пронизує більшість його наукового-педагогічних праць, як-от: «Духовний світ школяра», «Духовна культура, мораль і атеїзм», «Емоційне багатство життя колективу», «Емоційні стимули в духовному житті підлітка», «Єдність емоційного й морального виховання», «Слово й емоційна культура людини», «Книжка в духовному

житті людини», «Духовний світ людини нашого часу», «Обмін духовними цінностями», «Емоції та громадянська гідність» та ін.

У вересні відбулися XI Міжнародні і XXVIII Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю. Розмірковуємо про художньо-емоційний світ дитини».

Аналіз останніх досліджень з проблеми. На пленарному засіданні з результатами досліджень щодо втілення у практику освітньо-виховного процесу закладів освіти педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського виступили відомі українські вчені (О. Сухомлинська, І. Бех, А. Богуш, С. Сисоєва, М. Марусинець, О. Петренко, Г. Пустовіт та ін.), а також зарубіжні вчені та практики закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важко уявити собі людину, позбавлену емоцій і почуттів. Все, що відбувається у нашому житті, відбувається на емоційному тлі-позитивному чи негативному.

Емоції пов'язані безпосередньо зі стрижневими особливостями особистості, її моральним потенціалом, мотиваційною сферою, світоглядом, ціннісними орієнтаціями. Саме емоції визначають ставлення особистості до довкілля, соціального і предметного. Емоції є компонентом життєдіяльності людини, стимулом активізації сенсорно-пізнавальної діяльності людини, її активності (Шапар, 2005, с.126-127).

Отже, емоції – це психічні процеси і стани, що пов'язані безпосередньо з потребами і мотивами людини, що відображається у формі переживань (задоволення, радості, щастя чи навпаки в негативних проявах) (Рапацевич, 2010, с. 896). Вищий рівень розвитку емоцій – це почуття і саме ця сентенція закладена у виховних заповідях педагога. Позитивні емоції і почуття, за В. Сухомлинським, є складником духовного розвитку людини.

Гортаючи сторінки зібрання педагогічних творів В. Сухомлинського, переконуємося, яке надзвичайно важливе значення приділяв учений взаємозв'язку емоційного й духовного в розвитку дитини, що закладено вже в їх назвах. Зазначимо, що емоційний розвиток особистості В. Сухомлинський розглядав як інтегрований феномен, складниками якого є: емоційні стани, емоційні відчуття і сприймання, емоційне ставлення, емоційне співпереживання у взаємовідносинах з іншим, емоційні ситуації, емоційні стимули, емоційна оцінка й самооцінка, емоційна чутливість, емоційна культура. Результатом емоційного розвитку, на переконання вченого, повинні бути сформовані високі морально-етичні почуття і духовна спрямованість життєдіяльності дитини. Гаслом педагогічної діяльності Педагога з великої літери було: «Емоційний стан життєрадісного пізнання світу – найхарактерніша ознака духовного життя дитячої особистості» (Сухомлинський, 1976, с. 521).

Отже, схарактеризуємо насамперед складники та чинники емоційного розвитку дитини. Вважаємо, що стрижневим і результативним складником емоційного наповнення особистості дитини і її поведінки, безумовно, є загальний емоційний стан.

Емоційний стан, за словами вченого, це почуття гідності, самоповаги, тисячократно виражене в активній суспільно необхідній діяльності, спрямуванні на зміцнення щирих, відвертих відносин дружби, товариської взаємодопомоги, щиросердності і водночас непримиренності до зла (Сухомлинський, 1976, с. 471). Це стан кожної дитини, її духовної незалежності й гордості, непримиренності до приниження, до думки про власну нікчемність і слабкість, неможливість вплинути на життя і поведінку інших і власну долю (Сухомлинський, 1976, с. 470).

Наявність позитивного емоційного стану залежить від емоційного відчуття і сприймання дитиною виховних впливів педагога і довкілля. Емоційне сприймання педагога називає найважливішим психічним процесом, Азбукою всякого виховання, «головним каналом», за яким довкілля впливає на емоційний розвиток, внутрішнє і духовне життя дитини (Сухомлинський, 1976, с. 241).

Тільки той, читаємо в його творах, хто оволодіє нею в дитячі роки, здатний швидко й свідомо читати внутрішній світ людини (Сухомлинський, 1976, с. 453). Водночас педагог застерігає і батьків, і вихователів від «однієї» з найбільших небезпек – «емоційного невігластва», відсутності культури емоційного сприймання (Сухомлинський, 1976, с. 453).

Для розвитку емоційного сприймання й емоційної чутливості дітей учений радив створювати емоційні ситуації. Емоційні ситуації, за Василем Сухомлинським, - це створені педагогом певні тимчасові умови, зовнішні обставини, які спонукають дітей до активної діяльності, викликають при цьому радість, задоволення від її результату. Такими емоційними ситуаціями у школі Василя Сухомлинського були: «Куточок тиші» – діти слухають мелодії природи (спів пташок, дзюрчання струмка, шелест листя тощо), «Зустрічі з героями казок» у «Кімнаті казки», милування красою рідної природи, організація «Куточків Краси» дітьми в приміщенні, на подвір'ї. Кожна позитивна емоціогенна ситуація стимулювала дітей до виявлення почуття радості, творення доброти, виявлення милосердя, формування у дітей морально-етичних і естетичних почуттів.

Перебування дітей у позитивних, емоційно спрямованих ситуаціях сприяє вихованню позитивного емоційного ставлення дітей до довкілля, дітей, дорослих, які оточують дитину, вихованню доброзичливих і щиросердних взаємовідносин. Особливо важливим, акцентує вчений, є емоційне ставлення дитини до соціального й предметного довкілля для духовного розвитку дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, формування у них світогляду, самосвідомості, набуття морального досвіду. Зі свого боку, констатує педагог, емоційне ставлення дитини дошкільного й молодшого шкільного віку, що супроводжується яскравими емоційними вигуками, емоційністю поведінки, стимулює дітей до емоційних оцінок і самооцінок (Сухомлинський, 1976, с. 241).

Одним із важливих завдань оцінювання діяльності дитини вчений вбачав у досягненні гармонії, емоційних оцінок власних вчинків дитини і

поведінки в суспільстві, які проявляються у взаємовідносинах дітей між дорослими і дітьми в сім'ї, у ЗДО, школі, в соціумі між знайомими і незнайомими людьми. Саме ця сентенція чітко прослідковується у таких словах В. Сухомлинського: «Від того, куди йдуть корінці певних дитячих задовольень і радостей, як на основі повноти духовного життя формується особисте уявлення дитини щодо оцінювання діяльності, її процесу і результату (Сухомлинський, 1976, с. 451).

Там, де відсутня емоційна самооцінка, застерігає вчений, там панує страх, відсутні співчуття і допомога іншим, там недисциплінованість, знуцання над тваринами, емоційна убогість. У таких дітей, за словами В. Сухомлинського, «напівзав'язані очі». І глибоко вдумливий педагог закликає вихователів і вчителів: «Виховуйте у ваших вихованців «емоційну вихованість»», адекватні оцінки й самооцінки, вчіть їх співпереживати іншим (Сухомлинський, 1976, с. 451). І образно пояснює результат такої емоційної вихованості: переживання (почуття) – це «ніби малесенький магніт, закладений у дитячій істоті, який притягує її до інших людей, робить її чутливішою, сприйнятливою до слів, повчань, ідей, настанов» (Сухомлинський, 1976, с. 451).

Василь Олександрович радив педагогам вчити дітей підпорядковувати самим собі, мати в собі силу волі, здатну наказувати, стримувати, «утверджувати в собі повелителя, глибоко поважати себе, тільки тоді можна об'єктивно оцінювати вчинки інших (Сухомлинський, 1976, с. 451).

Значимо, що В. Сухомлинський визначив і розкрив чинники виховання емоційного стану дитини.

З-поміж них: здивування, подив, захоплення, радість, доброта, краса. Поштовхом позитивного емоційного стану вчений вважав «здивування», «подив» дитини, які він називає образно «надійною стежинкою мислення» перед силою людського розуму, перед істиною, власною думкою» (Сухомлинський, 1976, с. 474).

Адже завдяки здивуванню дитина радіє і відчуває себе мислителем. Саме подив викликає інтерес до ще невивченого, небаченого, нерозкритого, стимулює дитячу допитливість і самостійне відкриття дитиною чогось нового, з яким вона хоче поділитись з іншими, що духовно їх зближує. Здивування і прагнення дізнатися про щось нове переходить в емоційне захоплення, що реалізується в активній діяльності дітей. Захоплення вчений називає джерелом емоційно-духовного стану дитини, яке викликає у дитини радість, прагнення творити Доброту і Красу навколо себе (Сухомлинський, 1976, с. 540).

Доброта, за словами педагога, і ще раз доброта – це найтонші, наймогутніші корінці, які оживляють дерево дитячої радості – радості ніжного доторкнення до живого й красивого (Сухомлинський, 1976, с. 523).

Тільки Доброта відкриває дитині радість буття, радість спілкування і взаємовідносин (Агузумцян, Хачатрян, 2011, с. 524). Там, де немає

доброти, де діти не переймаються турботами і хвилюванням про інших, паує дитячий егоїзм (Сухомлинський, 1976, с. 530).

Не може бути позитивних емоцій, на переконання вчителя, без відчуття Краси, яку вчений називав «одним із струмочків, які живлять доброту, радість, сердечність і любов. Не можна не згадати й такий його вислів: «Людина стала людиною, тому що побачила красу (Сухомлинський, 1976, с.409).

Василь Олександрович був переконаний, що краса є не тільки дзеркалом душі, а й «гімнастикою душі», яка виховує і виправляє нашу совість, почуття і переконання. Саме тому у своїй педагогічній діяльності педагог створював такі осередки: «Куточки краси», «Кімнати краси» і закликав дітей цінувати красу, берегти її, створювати навколо себе прекрасне.

Зазначимо, що майже в кожному педагогічному творі В. Сухомлинського можна зустріти й таке поняття, як радість, що, на його думку, є одним із найважливіших чинників емоційно-духовного розвитку дитини: радість праці, радість спілкування, радість творчості, радість пізнання, радість творення Добра людям (Сухомлинський, 1976, с. 235).

Василь Сухомлинський формулює педагогічне кредо, якого повинні дотримуватись педагоги, вихователі: «Життєвий шлях від дитинства, до отрочства має бути шляхом радості, захоплення, доброти, краси. Це і є одним із найважливіших правил виховної роботи» (Сухомлинський, 1976, 235).

Всі чинники емоційно-духовного розвитку дитини в їх єдності і взаємодії можна об'єднати в узагальнене поняття «емоційна культура», яку Василь Сухомлинський назвав «абсолютним музичним слухом морально-духовної вихованості» (Сухомлинський, 1976, с. 451), який потребує від педагога педагогічного такту, уваги, вдумливості, знання внутрішнього духовного світу дитини (Сухомлинський, 1976, с. 435).

Звернемося до другого складника емоційно-духовного розвитку дитини – до духовності. Аби зрозуміти погляди вченого щодо дефініції поняття «духовність», яке пронизує всі його педагогічні твори, розглянемо спочатку світське розуміння поняття «духовність». Словникові джерела розглядають духовність як вищий рівень розвитку саморегуляції зрілої особистості, для якої мотиваційно-смісловими регуляторами її життєдіяльності є вищі людські цінності, її зв'язок з надіндивідуальними цінностями і смислами, космічними, божественними силами. Духовність у такому розумінні є передумовою свободи особистості та її відповідальності (Карпенко, 1998, с.102-103).

Духовність також визначають як унікальну психологічну якість людини, яка виявляється в прагненні до вищих цінностей через переживання вищих почуттів, за результатами яких суб'єктом пізнається певний смисл, що відображає значення цих цінностей (Агузумцян, Хачатрян, 2011, с. 32).

Безумовно, про наявність у дітей дошкільного віку духовності в такому розумінні не може бути й мови.

Духовний розвиток дитини дошкільного віку ми розуміємо як набуту якісну характеристику особистості, що передбачає засвоєння загальнолюдських цінностей (моральні, етичні, естетичні, спеціально-громадянські) усвідомлення себе, свого «Я» у взаємозв'язку зі Всесвітом, з іншими людьми, втілення і реалізація набутих цінностей у своїй поведінці та у своїх духовних вчинках.

Емоційно-духовний вчинок дитини дошкільного віку, про який згадується В. Сухомлинським, розуміємо як безкорисну дію особистості, спрямовану на допомогу, підтримку, співчуття іншим дітям, людям, живим істотам, рослинам, предметам і об'єктам довкілля.

Як Василь Сухомлинський розумів духовний розвиток дитини, її духовне життя? Відповідь знаходимо в його безцінних працях, зокрема, в книзі «Духовний світ школяра».

Сфера духовного життя людини, за його словами, це розвиток, формування і задоволення її моральних, інтелектуальних й естетичних запитів та інтересів у процесі активної діяльності (Сухомлинський, 1976, с. 212). Такий взаємозв'язок фізичного, розумового, естетичного, морального розвитку і є чинником духовного багатства, духовного розвитку і виховання дитини (Сухомлинський, 1976, с. 212), її духовного світу, духовного життя.

Духовний розвиток для В. Сухомлинського – це виховання душі і серця дитини, сердечності, щиросердності, людяності, поваги і любові до Людини, жити і діяти для інших, розділяти з нею радість і горе.

Духовне виховання, за його словами, це, насамперед, виховання потреби людини в людині (Агузумцян, Хачатрян, 2011, с. 487).

Отже, йдеться про виявлення дитиною **душевності** до інших.

За словником, **душевність** розглядається як індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості фундаментальної соціальної потреби жити і діяти «для інших». Душевність – це добре ставлення до оточуючих людей, турбота, увага, готовність розділити горе і радість, тобто ставитися «з любов'ю», «з душею» (Шапар, 2005, с.115).

Емоційно-духовний розвиток дітей розуміємо як індивідуальний емоційний стан особистості, надзвичайну емоційну чутливість, щиросердність в емоційному ставленні дитини до соціального і предметного довкілля, сформованість морально-етичних почуттів, що трансформуються у духовних вчинках дитини – прояві Добра, Радості, Любові, Краси, допомоги, співчуття, співпереживання.

В. Сухомлинський особливу увагу приділяв емоційно-духовному розвитку дитини, підґрунтям якого є, на його переконання, емоційний розвиток та емоційна вихованість; закономірності духовного розвитку дитини впливають з емоційного ставлення дітей до довкілля, емоційного сприйняття дитиною суспільного життя (Агузумцян, Хачатрян, 2011, с. 244). Водночас педагог наголошував на важливості вікових особливостей

духовного розвитку, духовного життя дітей молодшого і старшого дошкільного віку, застерігав від «емоційної бездушності», «емоційної товстошкірості».

Стимулом духовного розвитку дітей учений називав активну діяльність дітей, у процесі якої діти критично ставляться до своєї діяльності, висловлюють невдоволення своєю працею і відчуття того, що вони можуть зробити більше, що стимулює їх долати певні труднощі. Вчений доходить такого висновку: без подолання труднощів неможливе багате духовне життя дітей, уповільнюється їхній духовний розвиток (Сухомлинський, 1977, с. 221).

Висновки і перспективи подальших розвідок. Опрацювавши емоційно-духовно спрямовані педагогічні твори педагога і вченого В. О. Сухомлинського, нами було сформульовано своєрідні «Педагогічні заповіді молодим педагогам». Опишемо їх.

Вивчайте духовний світ і духовне життя дитини: кожна дитина – це унікальний світ, який потребує від вихователя використання не стандартного, а особливого педагогічного «ключика» (Сухомлинський, 1976, с.35).

Навчайте дітей долати труднощі, це сприяє духовному розвитку дитини, єдності емоцій, думок, мислення, почуттів та активного прояву вольових дій і зусиль (Сухомлинський, 1977, с. 221).

Пам'ятайте, що багатство духовного життя дитини починається там, де «благородна думка і почуття (емоції, моральність), зливаючись воедино, виявляються у високоморальному вчинкові (Сухомлинський, 1976, с.218).

Влаштуйте для дитини «Куточок краси», «Куточок емоційної щиросердної чутливості і відвертості»; «Школу почуттів»; «Школу витонченості почуттів».

Пам'ятайте, що першим «вогнищем захоплення» для дитини дошкільного і молодшого шкільного віку має бути «Книжка», художня література, яка розвиває художнє, образне, емоційне сприймання довкілля (Сухомлинський, 1977, с. 513).

Виховуйте, пробуджуйте, одухотворюйте, надихайте розум дитини красою слова, думки, що закладено в колісці думки і краси в українській народній казці.

Створюйте щодня і повсякчас емоційні ситуації радості для дитини, в різних видах діяльності, в яких дитина переживала б миттєві хвилини щастя.

Виховуйте в дитині Доброту, створюйте уроки, заняття, ситуації Доброти. Адже Доброті, як і грамоті, дітей треба вчити. Доброта твориться людиною в людині і людиною в самій собі (Сухомлинський, 1977, с. 525),

Пам'ятайте: Доброта і великодушність, духовна краса і гідність – джерело радості дитини.

Застерігайте дітей від «емоційної товстошкірості», байдужості, безсердечності.

Пам'ятайте: такі поняття, як добро і зло, справедливість, правда і брехня, щирість і лицемірство, вірність і зрадливість, краса й паскудство, що усвідомлюються дитиною в дошкільному дитинстві в образах красивих картин і уявлень, залишаються в емоційній пам'яті дитини на все життя (Сухомлинський, 1976, с. 258).

На основі повноти духовного життя у дитини формується особисте уявлення щодо поняття «щастя» (Сухомлинський, 1976, с. 454).

Залучайте дітей до активної, творчої діяльності – невмирущого джерела емоційно-духовного розвитку дитини.

Отже, повсякденно і повсякчас, втілюючи в життя дітей дошкільного віку й учнів загальноосвітньої школи педагогічні заповіді В.О. Сухомлинського, ми виховаємо високо-духовну особистість, національно спрямованих громадян нашої країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Агузумцян, Р., Хачатрян, Н. (2011). Определение духовности как психологической реальности. *Психологические исследования духовно-нравственных проблем*. ПРАН. С. 33-56.

Богуш, А. (2001). Дефініції «дитинство», «духовність» і «довкілля» в педагогічній спадщині Василя Сухомлинського. *Педагогічні нотатки та розділи*. Запоріжжя: ЛППС. С. 60-65.

Карпенко, Л. (1998). *Краткий психологический словарь*. Москва: Политиздат. 431 с.

Рапацевич, Е. (2010). *Новейший психолого-педагогический словарь*. Минск «Современная школа. 212 с.

Сухомлинський, В. (1997). *«Серце віддаю дітям»*. Вибр. тв. у 5 т. Т. 3. Київ: «Рад. школа». С. 9-279.

Сухомлинський, В. (1977). *Народження громадянина*. Вибр. тв. у 5 т. Т. 3. С. 283-657.

Сухомлинський, В. (1976). *Духовний світ школяра*. Вибр. тв. у 5 т. Т.1. С. 209-400.

Сухомлинський, В. (1976). *Як виховати справжню людину*. Вибр. тв. у 5 – т. Т.2, С. 7-408.

Сухомлинський, В. (1976). *Сто порад учителям*. Вибр. тв. у 5 – т. Т.2. С.419-656.

Сухомлинський, В. (1977). *Слово вчителя в моральному вихованні*. Вибр. тв. у 5 – т. Т.2. С. 321-330.

Шапар, В. (2005). *Сучасний тлумачний психологічний словник*. «Прапор». Харків. с. 115.

REFERENCES

Aguzumtsyan, R., Khachatryan, N. (2011). Opredeleniye dukhovnosti kak psikhologicheskoy realnosti. *Psikhologicheskiye issledovaniya dukhovno-nravstvennykh problem* [Definition of spirituality as a psychological reality. Psychological research of spiritual and moral problems]. PRAN. S. 33-56. [in Russian].

Bohush, A. (2001). Definitsii "dytynstvo", "dukhovnist" i "dovkillia" v pedahohichnii spadshchyni Vasyliya Sukhomlynskoho. *Pedahohichni notatky ta rozdiily* [Definitions of "childhood", "spirituality" and "environment" in the pedagogical heritage

of Vasyl Sukhomlynskyi. Pedagogical notes and sections]. Zaporizhzhia :LIPS. S. 60-65. [in Ukrainian].

Karpenko. L. (1998) *Kratkiy psikhologicheskii slovar* [A Brief Psychological Dictionary]. Moskva: Politizdat. 431 s. [in Russian].

Rapatevich. E. (2010). *Noveyshiyy psikhologo-pedagogicheskii slovar* [The latest psychological and pedagogical dictionary]. Minsk “Sovremennaya shkola”. 212 s. [in Russian].

Sukhomlynskyi, V. (1997). *Sertse viddaiu ditiam* [I give my heart to children]. Vybr. tv. u 5 t. T. Z. Kyiv: Rad. shkola. S. 9-279. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (1977). *Narodzhennia hromadianyna* [Birth of a citizen] Vybr. tv. u 5 t. T. 3. S. 283-657. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (1976). *Dukhovnyi svit shkoliara* [The spiritual world of the student]. Vybr. tv. u 5 t. T.1. S. 209-400. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (1976). *Yak vykhovaty spravzhniu liudynu* [How to raise a real person]. Vybr. tv. u 5 – t. T.2, S. 7-408. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (1976). *Sto porad uchytelevi* [One hundred tips for teachers]. Vybr. tv. u 5 – t. T.2. S.419-656. [in Ukrainian].

Sukhomlynskyi, V. (1977). *Slovo vchytelia v moralnomu vykhovanni* [The word of the teacher in moral education]. Vybr. tv. u 5 – t. T.2. S. 321-330. [in Ukrainian].

Shapar, V. (2005). *Suchasnyi tlumachnyi psikhologichnyi slovnyk* [Modern explanatory psychological dictionary]. “Prapor”. Kharkiv. s. 115. [in Ukrainian].

FACTORS OF EMOTIONAL AND SPIRITUAL CHILD DEVELOPMENT IN THE PEDAGOGICAL HERITAGE OF VASYL SUKHOMLYNSKYI

Alla Bohush

Doctor of Sciences (in Pedagogy), Professor, Academician,
K. D. Ushynskyi South Ukrainian National Pedagogical University,
Odesa, Ukraine

ORCID: 00002-8374-1685

e-mail: allabogush777@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the analysis of the pedagogical heritage of the famous Ukrainian scientist Vasyl Oleksandrovykh Sukhomlynskyi on the problem of emotional and spiritual child development. The problem of emotional and spiritual child development is one of the central in the pedagogical heritage of the scientist. As a result of emotional development, according to the scientist’s ultimatism, namely high moral and ethical feelings and spiritual orientation of the child’s life should be formed. We believe that the core and effective component of the emotional content of the child’s personality and behavior is definitely the general emotional state. The presence of a positive emotional state depends on the emotional feeling and perception of the child’s educational influences of the teacher and the environment. Vasyl Sukhomlynskyi considered the emotional development as an integrated phenomenon, the components of which are: emotional states, emotional feelings and perceptions, emotional attitude, emotional empathy in relationships with others, emotional situations, emotional stimuli, emotional evaluation, and self-

esteem, emotional sensitivity, emotional culture. While investigating we understand emotional and spiritual development as an acquired qualitative characteristic of the individual, which involves the assimilation of universal human values (moral, ethical, aesthetic, special-civic) self-acceptance, self identity “I” in relation to the universe, with other people, embodiment and the realization of acquired values in their behavior, their spiritual actions. Vasyl Sukhomlynskyi identified and revealed the factors of child emotional state development: surprise, wonder, admiration, joy, kindness, beauty. All the factors of emotional and spiritual child development in unity can be combined into a generalized concept of “emotional culture”. Vasyl Sukhomlynskyi understood the spiritual development of a child as his spiritual life, as the education of the child's soul and heart, his cordiality, sincerity, humanity, respect and love for man, to live and act for others, to share joy and sorrow with them. The Vasyl Sukhomlynskyi's pedagogical works were formulated according to received data – “Pedagogical Commandments for Young Teachers”.

Keywords: emotions, feelings, “emotional state”, spiritual development, spiritual education, emotional situations, emotional development of personality.

Стаття надійшла до редакції 01.09.2021р.